Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

Լեռ
1526

1999

1999

ՆՈՐ

ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ

Հայկական

Յօրինեա Ք Ո.***

Արմատ ուսման դառն է,
այլ պտուղք նորա քաղցր:

ՍՊԲՈՒՐԳ

1856.

Гос. Библиотека
ССР-Арм. ССР
им. А. Мясникяна

ՆՈՐ

Մայրենարան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Յօրինեաց Ն***

Ս. Պ. ԲՈՒՐԳ

Ի տպարանի Նօնսօնի.
1856.

ԼԷՕԻ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Печатать позволяется съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи было представлено въ Цензурный Комитетъ узаконенное число экземпляровъ. С. Петербургъ, 18 ноября 1855 года.

Цензоръ *В. Бекетовъ*.

29. 1531
415-26-ao

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Են առ մեզ բազում այբբենարանք, որոց վախճան թէ և ըստ կարծեաց յօրինողացն էր դիւրացուցանել զվաստակ աշակերտացն, բայց արդեամբ ցարդ ոչ երեւեցաւ յառաջադիմութիւն ինչ յայդմ, և վասն աշակերտաց այժմ նոյն իսկ դժուարութիւն է, որպէս և յառաջն:

Արդարեւ՝ մեղանչէաք յոյժ, եթէ ժխտէաք զարժանագով վաստակ յարգելի ծերունւոյն մերոյ՝ Ա. Խուդաբաշեան, որ և զայդ պակասաւոր մասն ազգիս նկատեաց և փութացաւ նպաստամատոյց լինել մանկտւոյն Հայոց: Գրքոյկ նորա «Նախակրթութի» անուն, այո՛ գովելի է, թէ ոճոյն դիւրութեամբ, և թէ գեղեցիկ պարունակութեամբ. բայց զի երկրորդ տիպ նորին ցարդ չերեւեցաւ, ընդ նրնմին և գին նորա վասն սակաւութեան օրինակաց դրե՛թէ անձեռնհաս է բազմաց, ոյր աղագաւ անհնարին է, զի մանկունք մեր 'ի կիր առցեն զայն: Նոյն և այր. Նազարեանցն յօրինեալ 'ի նորումս զազգ ինչ այբբենարանի, յաշխարհիկ բարբառ, դիզեալ կուտեալ 'ի նմա զառարկայս ազգի ազգի գիտութեանց՝ անփոյթ առնելով զվթութայիւք. բայց յայսմանէ գինն դարձեալ անմատչելի է բազմաց: Վասն միւսոյն աւելորդ իմն է ասել և խօսելն, զի յօրինողք ջան դնէին միայն որ և իցէ հնարիւք վաճառել. յոր սակս կրճատէին զայնս որքան մարթ էր. և տային 'ի ձեռս մանկանց գնիհար գրքոյկ ինչ բաղկացեալ յաթութայից և 'ի հեգմանց: Այս էր ահա ցարդ սկիզբն ուսման Հայ մանկան: Ոմանց պախարակելի իմն երեւէր մշակել զայդ փանաքին (ըստ նոցին կարծեաց) առարկայ ուսման. իսկ այլք չգիտէին՝ թէ որով եղանակաւ պարտ էր օգտաբեր լինել. մինչ այս մինչ այն՝ մանկունք մեր մնային անօգնական: — Ի վերջոյ և մեք ահա խիզախեցաք ձեռնամուխ լինել յայդ սրբազան գործ բարեմիտ դաստի-

առակչի մանկութեան. յաջողեցա՛ւ արդեօք մեզ ձեռնարկութիւնն մեր՝ թո՛ղ զայն տեսցեն բանասէր ծնօղք եւ գիտնական դաստիարակք մանկանց ազգիս։

Յայսմ այբբենարանի զառաջինն ցուցաք զմաքուր եւ զբնիկ առոգանութ̃ի մեր ըստ ներելոյ Ռուս եւ Լատին, տառից հնմանց. այլ՝ 'ի ծանօթութեան անդ բացադրեցաք 'ի Հայ եւ 'ի Ռուս բարբառ զարտաբերութ̃ի յ եւ ւ տառից յորս իբրեւ ընդ վէմ գայթակղութեան ստէպ ոտնհարին նա եւ բազումք 'ի դասատուաց։ Զնմանահնչիւն տառսն որպիսի են՝ բ պ փ, գ կ ք եւն, որոշեցաք 'ի միմեանց, որք ցարդ եւս անորոշ մնան առ բազումս 'ի գիտնականաց Հայկական դպրութեան. դոլին նպատակաւ համդէպ միմեանց եդաք զայնպիսի բառս, որք հեշտիւ կարեն խառնիլ ընդ իրեարս եւ շփոթել զիմաստ բանին, եթէ ոչ անցնիւր 'ի տառիցն հնչեսցի իւրով սեպհական հնչմամբ, զորօրինակ՝ մարդ, մարթ, մարտ, եւն։ Զհեղումն վանկից, որքան մարթ էր՝ դիւրացուցաք։ Վասն կրթութեան եդաք 'ի սմին զկարեւոր, զգործառնական եւ զայլ աղօթս, զհանգանակըն հաւատոյ եւ զտասնաբանեայ պատգամս, զի զոյգ ընդ ընթերցանութեան 'ի բերան առնուցուն եւ զայնոսիկ։

Քաղեցաք յաւետարանէ զքանի մի գլուխս՝ դարձեալ վասն ընթերցանութեան։ Յաւելաք 'ի վերջն զքանի մի ընտիր եւ զգեղեցիկ ոտանաւորս եւ զառակս, եւս եւ զկարեւոր բառից հաւաքումն, որք նմանապէս բազմօք օգուտ բերցեն աշակերտաց։ Ի վերջ ամենայնի յաւելաք զգաղափարս վայելչագրութեան, որ առ 'ի չգոյէ գեղեցկագունից՝ ոչ սակաւ օգուտ եւ դիւրութիւն ընձեռեն թէ աշակերտաց եւ թէ ուսուցչաց։— Եթէ այս աննշան աշխատութիւն մեր բերցէ համազգի մանկանց զկէսն այն օգտին, զոր ակնունիմքըս՝ յայնժամ կատարելապէս համարեսցուք զմեզ ժամանեալ 'ի նպատակն մեր։

Առոգանութիւն տառից Հայոց.

Ա А. (айбъ)	Բ Б. (бенъ)	Գ Г. (гимъ)	Դ Д. (да)	Ե Е. (ечъ)
Զ З. (за)	Է Э.	Ը почти Ы.	Թ Тт. (тто) (th)	Ժ Ж. (жэ)
Ի И. (ини)	Լ Л. (льюнъ)	Խ Х. (хэ)	Ծ Тц. (тца)	Կ К. (кэнъ)
Հ латинск. h.	Ձ Дз. (дза)	Ղ Кх. (кхатъ)	Ճ Тч. (тчэ)	Մ М. (мэнъ)
Յ См. 1 прим.	Ն Н. (ну)	Շ Ш. (ша)	Ո О. (во)	Չ Ч. (ча)

Պ П.	Ջ Дж. (джэ)	Ռ Р. (рра)	Ս С. (сэ)	Վ В. (вэвъ)
Տ Т. (тьюнъ)	Ր Р мягкое	Ց Ц. (цо)	Ւ См. 2 прим.	Փ Пп. (ппюръ)
	Ք Кк. (ккэ)	Օ О.	Ֆ Ф. (фэ)	

Աթութայք Հայոց

Ա ա· Բ բ· Գ գ· Դ դ· Ե ե· Զ զ· Է է·
Ը ը· Թ թ· Ժ ժ· Ի ի· Լ լ· Խ խ· Ծ ծ·
Կ կ· Հ հ· Ձ ձ· Ղ ղ· Ճ ճ· Մ մ· Յ յ·
Ն ն· Շ շ· Ո ո· Չ չ· Պ պ· Ջ ջ· Ռ ռ·
Ս ս· Վ վ· Տ տ· Ր ր· Ց ց· Ւ ւ· Փ փ·
Ք ք· Օ օ· Ֆ ֆ։

Բոլորգիր

ա բ գ դ ե զ է ը թ ժ ի լ խ ծ կ հ
ձ ղ ճ մ յ ն շ ո չ պ ջ ռ ս վ տ ր
ց ւ փ ք օ ֆ

Նօտրգիր

ա բ գ դ ե զ է ը թ ժ ի լ խ ծ կ հ
ձ ղ ճ մ յ ն շ ո չ պ ջ ռ ս վ տ ր
ց ւ փ ք օ ֆ

Պէսպէս դասաւորութիւն տառից

ախչ · բծպ · գկջ · դհռ · եձս · զղվ · էճտ · ըմր · թյց · ժնւ · իշփ · լոք · օֆ ։

Անդրադարձութիւն տառից

ֆօքփ · ւցրտ · վսռջ · պչոշ · նյմճ · ղձհկ · ծխլի · ժթըէ · զեդգ · բա ։

Բաղաձայնք

բ · գ · դ · զ · թ · ժ · լ · խ · ծ · կ · հ · ձ · ղ · ճ
մ · յ (՚ի սկզբան բառից) · ն · շ · չ · պ · ջ · ռ · ս · վ
տ · ր · ց · ւ (տե՛ս ծանօթութիւն 2) · փ · ք · ֆ ։

Տառք ձայնաւորք

ա · ե · է · ը · ի · ո · օ ։

Տառք կրկնաձայնք

եա եօ իւ ու ։

ԱՂԽՍԱԿ

Օ ռ	Ժ յ	Չ շ	Ծ ւ	Ց ի	Ն ն	Ո ֆ
Ա ջ	Մ ո	Ֆ է	Գ բ	Ի գ	Ե մ	Պ օ
Թ վ	Ս թ	Օ պ	Ք ե	Դ ղ	Խ հ	Ի չ
Կ ք	Տ փ	Ր ը	Ց ծ	Լ խ	Ն ճ	Ռ ժ
Ճ կ	Ղ ր	Ջ ց	Ը ա	Բ դ	Հ լ	Վ տ
		Զ ս	Ձ ջ	Փ ղ		

Ըստ այսմ աղխւսակի մարթ է իմանալ՝ արդեօք քաջ ճանաչեն աշակերտք զգիրս. յոյր սակս պարտ են ուսուցիչք ստիպել զնոսա գտանել՝ ի սմա զայս կամ զայն ինչ տառս, որք չեն ՚ի սովորական տեղւոջ իւրեանց:

Эта таблица служитъ къ тому, чтобы узнать твердо ли знаютъ ученики буквы. Для этаго учитель долженъ заставить, отыскать какую нибудь букву, которая стоитъ совершенно не на своемъ обыкновенномъ мѣстѣ.

ՀԵԳՈՒՄՆ

Վանկք որոց բաղաձայնք են յառաջն

բա · գե · դէ · զը · թի · լո · խօ · ծու · կեա · հա ·
ձե · ղէ · ճը · մի · նո · շօ · չու · պա · ջե · ռէ ·
տը · րի · ցո · փօ · քու ։

Վանկք որոց բաղաձայնք են 'ի վերջն

աբ · եգ · էդ · ըզ · իթ · ոժ · օլ · ուխ · եած · իւր ·
ահ · եկ · էձ · ըմ · իղ · ոճ · օն · ուշ · եայ · իւտ ։

Միավանկ բառք երկատառք

ահ, աղ, ամ, աջ, ափ, եղ, եկ, եղ, ես, էջ, էհ, էշ,
էր, իժ, իլ, իմ, իր, իք, ոխ, ող, ոտ, որ, ոք, օդ,
օթ, օձ, օր ։
բա, գի, զի, թէ, թի, լի, կա, հա, ձի, մի, նա, սա,
տի, ցի, քա, քո, դա, դո ։

Միավանկ բառք եռատառք

այգ, ախտ, ակն, աղխ, անդ, արտ, ամպ, բադ, բահ,
բաւ, բիբ, բիծ, բիր, բոկ, բոյ, բօթ, գէթ, գիր, գոմ,
դէպ, դիր, դոն, եզն, եզր, եղն, ենթ, եօղ, երբ, երր,
զէն, զոհ, զիլ, զօշ, զօր, էջք, ընդ, ըստ, թաթ, թեփ,
թին, թիղ, թոր, թօք, ժահ, ժամ, ժեռ, ժետ, ժիր,
իղձ, ինձ, լար, լեղ, լիճ, լող, լոր, լօշ, լօռ, խաղ,
խաչ, խեթ, խէց, խէժ, խիթ, խոց, խօթ, ծալ, ծառ,

ծէս, ծիղ, ծիտ, ծոպ, ծով, ծոց, կից, հաղ, համ, հէն, հին, հոգ, հող, հօտ, ձար, ձետ, ձեւ, ձիգ, ձօն, ղեկ, ճաշ, ճեմ, ճետ, ճիչ, ճիռ, ճօճ, մաղ, մահ, մէջ, միս, մոգ, մոմ, մօտ, յագ, յար, յետ, յեց, նախ, նեղ, նետ, նիշ, նոճ, նոր, նօթ, շահ, շատ, շար, շեղ, շէկ, շէն, շիթ, շիլ, շիշ, ողբ, ոսպ, որբ, որջ, չար, չափ, չիք, չոր, պապ, պետ, ջահ, ջան, ջոկ, ռահ, ռամ, սաթ, սան, սէր, սէզ, սիգ, սոխ, սով, վաղ, վան, վեց, վէգ, վէս, վիղ, վիթ, վիհ, տես, տէգ, տիղ, տօթ, տօն, րաղ, րախ, րամ, յոգ, ցած, ցեղ, ցեց, ցին, ցիռ, ցոփ, փիղ, փոխ, փոկ, փող, քաշ, քար, քէն, քիթ։

Միավանկ բառք քառատառք

աստղ, անգղ, արմն, երկն, երկք, ինչք, ինքն, ոսկր, բանդ, բեռն, գինդ, գորգ, դաբն, դեղձ, դիրտ, զանկ, զեան, զէստ, զօրք, թամբ, թերթ, ժահր, ժանգ, լանջ, լերկ, լինդ, խեւք, խիղբ, ծերպ, կազմ, կեալ, կինճ, կոմս, հէնք, ճանկ, ճիգն, ճորտ, մաշկ, մեղր, միրգ, մինչ, յովտ, յորդ, նարդ, նեռն, նիրհ, շանթ, շեշտ, շորթ, չիղջ, չորս, պահք, պարկ, պէտք, պինդ, ջաղբ, ջինջ, ռազմ, ռիշտ, սիկղ, սոսկ, վարդ, վարմ, վերջ, վրան, տագր, տաշտ, տորդ, ցանց, փաստ, փորձ, քիստ։

Միավանկ բառք հնգատառք

բարձր, բեղմն, գամբռ, գեղմն, գողտր, թանձր, լեառն, լինդր, կարժն, կողմն, հարսն, նեարդ, շինգղ, ջերմն, սանդր, վաշխն, քաղցր։

Յաղագս Յ եւ Ի տառից

Տառքս Յ եւ Ի ունին ըզքանի մի հնչմունս յընթերցանութեան.

Буквы Յ и Ի имѣютъ по нѣсколько произношеній въ употребленіи:

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ 1.

ПРИМѢЧАНІЕ 1.

Յ արտասանի 1) 'ի սկզբան իբրեւ Հ, որ՝ յայտնի = հայտնի, — Յիսուս = Հիսուս:

Յ произносится: 1) въ началѣ какъ Հ, армян. или h латинскій, Յիսուս–hisus, յամր—hamr.

2) Ի մէջ վանկի արտասանի իբրեւ Ի կամ й Ռուսաց որ փայտ=փաիտ,—զոյգ=զոիգ:

2) Въ срединѣ слога произносится какъ Ի армян. или еще лучше, какъ русское й փայտ — пайтъ, զոյգ — зуйгъ.

3) Ի վերջին բառի արտասանի ո՛չ. որ՝ տղայ = տղա, — մարդոյ = մարդո:

3) Въ концѣ слова вовсе не произносится: տղայ–ткга, մարդոյ—мардо.

Օրինակք. Примѣры:

1) Ուր Յ արտասանի իբրեւ Հ.

1) Гдѣ Յ произносится какъ Հ или h франц.

յար, յագ, յետ, յամր, յանդ, յարգ, յարկ, յօնք, յետ, յօղ, յա-ճախ, յաղ-թել, յա-մել, յա-ռաջ, յասմիկ, յե-տին, յե-սան, յօ-շել:

2) Յորս Յ 'ի մէջ վանկի արտասանի իբրեւ Ի կամ й Ռուսաց.

2) Где Յ въ срединѣ слога читается какъ Ի арм. или й русскій.

այգ, այդ, այլ, այն, այս, այտ, այր, գայթ, գայլ, դայռ, ժայռ, լայն, ծայգ, ծայթ, կայթ, մայթ, մայր, մայլ, ջայլ, սայլ, սայր, վայր, ցայգ, փայլ, փայտ, եղ-բայր, խայ-թոց, յայտ-նի, պայ-ծառ։

Իսկ եթէ յառաջոյ ունի զՈ եւ զկնի զբաղաձայն ինչ՝ զոյգ ընդ առաջնոյն արտասանի իբրեւ ույ կամ уй ռուսաց։

Если Յ стоитъ послѣ Ո, и слѣдуетъ ей согласная буква, то эти двѣ буквы читаются вмѣстѣ какъ уй или ույ арм.

բոյն, բոյս, գոյն, դոյզն, դոյն, դոյլ, զոյգ, թոյն, թոյր, ժոյժ, լոյս, խոյր, ծոյլ, կոյժ, կոյս, կոյր, ձոյլ, յոյժ, յոյս, շոյտ, ոյժ, պոյտն, սոյն, տոյժ, փոյթ։

3) Ի վերջն վանկի ոչ արտասանի։

3) Յ въ концѣ слога не читается.

կայ, հսկայ, ճայ, տղայ, ար-բայ, ար-քայ յար-գոյ։

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ 2.

ПРИМѢЧАНІЕ 2.

Տառս Ւ միշտ կցի 'ի ձայնաւոր տառս, է զի խառնի ընդ նոսա, եւ կազմէ զմի հնչիւն եւ է զի անփոփոխ պահէ զձայն իւր նման Վ ի։

Буква Ւ, употребляясь съ гласными буквами, то сливается съ ними въ одинъ звукъ, то удерживаетъ въ цѣлости свое произношеніе, которое совершенно сходно съ В русск. или Վ арм.

1) Յորս Ւ խառնի ընդ ձայնաւորի եւ կազմէ ընդ նմա զմի հնչիւն

ա) Եթէ յառաջոյ ունի զՈ զոյգ ընդ նմին արտասանի իբրեւ у Ռուսաց։

1) Гдѣ Ւ сливается съ предшествующей гласной и составляетъ съ ней одинъ звукъ.

а) Если ей предшествуетъ Ո, въ соединеніи съ которой читается какъ русскій у, или латинскій u, или французскій ou.

կուլ, ուխ, ուռ, ունչ, դու, շուն, քուն, լու, ուս, չու, ուռ, բուք, խուղ, ցուպ, դուքս, թուղ, ջուր, հուն, նուշ, չում, ռուփ, տուփ, ցուց, զուսպ, սուր, վուշ, փուլ, փուշ, քուք, քուն, բուրդ, զուրկ, մուկն, թուխս, թուղթ, թուխպ, լուսն, ծունր, կուշտ, հունձ, ձուկն, մուկն, մունջ, մուշկ, մուրտ, նուռն, նուրբ, շունչ, շուրջ, ռումբ, փունջ, սուսր, սուրբ, վհուկ, տունկ, տուրք, ցուրտ, քուրմ, քուրձ, փուռն։

բ) Եթէ յառաջոյ ունի զԻ եւ զկնի զբաղաձայն ինչ զոյգ է առաջնոյն արտասանի իբրեւ ю Ռուսաց կամ իու Հայոց։

б) Если ей (Ւ) предшествуетъ Ի и послѣдуетъ какая нибудь согласная буква, то обѣ онѣ произносятся какъ русск. ю или իու арм.

իւղ, իւր, բիւր, խիւս, հիւսն, ձիւղ, միւս, հիւր, հիւղ, կնիւն, թիւն, դիւթ, հար-իւր, դիւ-րին, հիւ-սիս, որ-քիւն, ար-իւն։

2) Ւ վերջ վանկի առանց իւիք բացառութեան արտասա-

2) Въ концѣ слога безъ исключенія читается какъ Վ.

նի իբրեւ Վ` Հայոց կամ В армянское или В русское.

Ռուսաց:

նաւ, բաւ, լաւ, ցաւ, խաւ, ղաւ, կաւ, գլաւ, տիւ, թիւ, ղեւ, թեւ, սեւ, պա-ռաւ, համ-բաւ, ծա-րաւ, շա-րաւ, հա-լաւ, ար-մաւ, ան-ձաւ, պա-տիւ, տե-րեւ:

Հարկ անհրաժեշտ կայ 'ի վերայ ուսուցչաց զառանձին ուշադրութիւնս աշակերտաց դարձուցանել յայնոսիկ տառս որոց հնչիւնք առաւելապէս նմանին միմեանց, որպիսի են բ պ փ. գ կ ք. դ տ թ. ձ ծ ց. ջ ճ չ. խ ղ. ռ ր. զի նոքա մի' 'ի գործ դիցեն զմին փոխան միւսոյն. այլ զիւրաքանչիւրըն պարզ եւ մեկին արտասանիցեն: Այս կանոն առոգանութեան, զոր մեք ընտրեցաք նոյն է, զոր ընկալեալ են ամենայն գիտնականք Հայկական դպրութեան եւ զոր հաստատեաց Գաղղիացին Պետերման քաջ գիտակ արեւելեան լեզուաց: Հայք ցրուեալք 'ի Ռուսս եւ յՕսմանեան տէրութեան՝ աղաւաղեալ են զբնիկ առոգանու-

Строгая обязанность лежитъ на учителей обращать особенное вниманіе учениковъ на тѣ буквы, звуки которыхъ нѣсколько сходствуютъ между собою, именно: բ պ փ, գ կ ք, դ տ թ, и т. д. чтобы они не смѣшивали одни съ другими; но чтобы каждую произносили отчетливо и ясно. Система, нами принятая есть та, которая согласуется съ мнѣніемъ всѣхъ знатоковъ армянской словесности, и которая доказана ученымъ Оріенталистомъ Петерманомъ. Армяне, разсѣянные по Россіи и Турціи, совершенно исказили правильное произношеніе буквъ своихъ (слѣдовательно и словъ); но тѣ, которые остались въ своемъ отечествѣ, — тѣ почти

թիւն տառից. իսկ որք մնացին ՚ի հայրենի գաւառս իւրեանց նոքա գրեա՛ թէ ամբողջ եւ մաքուր պահպանեցին զայն ՚ի շրթունս իւրեանց։ Օրինակի աղագաւ եդաք ստորեւ զայնպիսի բառս, յորս քանի մի տառք նմանաձայն գոլով իրերաց՝ դիւրաւ կարեն խառնիլ եւ շփոթել զիմաստ բանին, եթէ չտամք նոցա ըղսեպհական արտասանութիւնըս նոցին։

сохранили его въ первоначальной чистотѣ.

Для примѣра параллельно располагаемъ мы такія слова, въ которыхъ находятся по нѣсколько буквъ со сходными звуками, которымъ если не придать собственное произношеніе, то они легко могутъ быть смѣшиваемы, также затемнить смыслъ рѣчи.

բան	պան	----	գետ	կէտ	----	
բառ	----	փառ	ծագել	ծակել	----	
բատ	պատ	----	գոյր	կոյր	քոյր	
բահ	պահ	----	գիրկ,	կիրք	գիրք	
----	պայտ	փայտ	գին	կին	----	
գոյ	կոյ	քոյ	գալ	կալ	----	
գայլ	----	քայլ	----	բակ	փակ	
գար	կար	քար	յարգ	յարկ	հարկ	հարք
գեռ	կեռ	քեռ	գէս	կէս	----	
գող	կող	քող	գոռ	----	քոռ	
գահ	կահ	----	գոգ	կոկ	----	
գան	կան	քան	երգ	երկ	----	
գութ	կութ	----	գեղ	կեղ	----	
գաբ	կապ	----	գեղձ	կեղծ	----	
----	կաղ	քաղ	գոց	կոծ	քոց	

գով	կով	քով	ձուլ	----	ցուլ
սէգ	սեկ	----	---	ծեծ	ցեց
դուք	տուք	թուք	ձու	----	ցու
դուր	տուր	թուր	ձող	ծող	ցող
այդ	այտ	----	ձախ	ծախ	ցախ
դառ	տառ	թառ	ձագ	ծագ	ծակ
դաւ	----	թաւ	---	այծ	այց
մարդ	մարտ	մարթ	ձեր	ծեր	----
դոյլ	----	թոյլ	ձոյլ	ծոյլ	----
դաշտ	տաշտ	----	----	ճար	չար
դագ, տաք, տակ, թակ, թագ			----	աճել	աչել
որդ	----	որթ	----	ոճ	ոչ
դեր	տէր	թեր	աջ	աճ	աչ
դեղ	տեղ	----	ջոխ	ճոխ	----
արդ	արտ	----	ջեր	---	չէր
դի	տի	թի	ուխտ	ուղտ	
երդ	----	երթ	տուղտ	թուղթ	
տալ	----	թալ	փող	փոխ	
դաս	տաս	թաս	պաղ	պախ	
յօդ	հօտ	----	աղ	ախ	
եդ	ետ	եթ	ձաղ	ձախ	
դէն	թեն	----	վաղ	վախ	
դէմ	թեմ	----	սառ	սար	
դեւ	տեւ	թեւ	տառ	տար	
դոյն	----	թոյն	բառք	բարք	
ձիր	ծիր	ցիր	գոռ	գոր	
ձէթ	----	ցետ	հեռ	հեր	
ձոր	ծոր	ցոր	սեռ	սեր	

Երկավանկք

ազ-նիւ, բա-րի, գե-տին, դե-ղին, եր-կաթ, զա-գեր, է-ակ, թա-նաք, ժո-ղով, իշ-խան, լե-զու, խո-րան, ծա-ղիկ, կա-մար, հա-նի, ձեռ-նոց, ղամ-բար, ճա-կատ, մա-գիլ, յա-ջորդ, նի-զակ, շա-բաթ, որ-դի, չա-միչ, պա-նիր, ջո-րի, ռո-ճիկ, սո-խակ, վա-հան, տա-պան, րա-պէ, ցա-մաք, փե-թակ, քա-ղաք, օ-գուտ, ֆա-րանգ։

Եռավանկք

ա-պաս-տան, բեռ-նա-ւոր, գօ-տե-մարտ, ղամ-բա-րան, ե-կա-ւոր, զե-նա-րան, է-ու-թիւն, ըն-չա-սէր, թա-գա-ւոր, ժա-մա-նակ, ի-մաս-տուն, լան-ջա-նոց, խա-ղա-լիկ, ծաղ-կա-բեր, կա-ռա-վար, հայ-րե-նի, ձայ-նա-ւոր, ղե-կա-վար, ճա-խա-րակ, մա-րա-ցիկ, յաղ-թա-նակ, նա-խա-հայր, ո-խա-կալ, չա-րու-թիւն, պա-հա-րան, ջը-րա-սայլ, ռըմ-բա-ձիգ, սա-լա-քար, վա-նա-կան, տա-րե-մուտ, րա-բու-նի, ցա-ւա-կից, փո-թո-րիկ։

Քառավանկք

ա-զա-տու-թիւն, բա-րե-պաշ-տօն, գի-շե-րա-պահ, դա-րա-նա-կալ, ե-կե-ղե-ցի, զա-ւա-կա-սէր, ըն-դու-նա-րան, թա-գա-ժա-ռանգ, ժո-ղո-վա-րան, ի-մաս-տա-սէր, լա-րա-խա-ղաց, խա-չե-լու-թիւն, ծա-ւա-լա-կան, կա-լա-նա-ւոր, համ-բե-րու-թիւն, ձի-ա-մար-տիկ, ղե-կա-վա-րել, ճա-կա-տա-գիր, մա-տա-կա-րար, յօ-ժա-րա-կամ, նաւ-ար-կու-թիւն, շա-հա-վա-ճառ, ող-կու-զա-լից, չը-

ւա-ռա-կան, պաշ-տօ-նա-սէր, ջա-նա-հը-նար, ռե-հա-նա-հոտ, սե-ղա-նա-կից, վա-ճա-ռա-կան, տա-ճա-րա-պետ, րե-նա-տե-սիլ, ցօ-ղա-տա-րափ, փի-լի-սո-փայ։

Հնգավանկք

ա-պա-ւի-նու-թիւն, բա-րե-խառ-նու-թիւն, ղա-ւա-ճա-նու-թիւն, ե-կե-ղե-ցա-կան, զօ-րա-վա-րու-թիւն, թա-գա-ւո-րա-կան, ժա-մա-նա-կա-կէտ, խա-բե-բայ-ու-թիւն, ծա-փա-հա-րու-թիւն; կա-մա-կո-րու-թիւն, հա-նա-պա-զորդ-եան, ձեւ-ա-ցու-ցա-նել, ղե-կա-վա-րու-թիւն, ման-կա-վարժ-ու-թիւն, յար-ա-սա-ցու-թիւն, նեն-գա-ւոր-ու-թիւն, շա-հա-սի-րա-կան, ող-ջա-խո-հու-թիւն, չա-րա-մը-տու-թիւն, ջերմ-ե-ռան-դու-թիւն, սա-կա-ւա-հա-ւատ, վայ-րա-հա-չու-թիւն, փա-ռա-բա-նու-թիւն, քա-հա-նայ-ու-թիւն։

Կրթութիւն 'ի հեգման

1. Ը՛զ-վիշ-տըս բա-րե-կա-մին ան-ձին քում հա-մար-եա եւ ի քա-ջա-շնոր-հու-թեան քում օգ-նեա նը-մա։

2. Որք եղ-բայ-րըս ու-նին եւ սի-րե-լիս խընդ-րեն, նը-ման են, որք զիւր-եանց ան-դաս-տա-նըս թող-եալ՝ զօ-տա-րին գոր-ծեն։

3. Ի կեն-ցա-ղու-մըս փա-փա-գե-լի պարտ է լի-նել քան թէ ա-հեղ։

4. Յիշ-խե-լըն հեզ լեր եւ ընդ իշ-խա-նու-թեամբ ե՛ր-կայ-նա-միտ։

5. Ե-թէ ընդ իշ-խա-նու-թեամբ լի-նել ոչ ու-սար, իշ-խան լի-նել մի հա-մար-ձա-կիր։

6. Որ-պէս ըզ-մե-ղուն տե-սա-նեմք ի վե-րայ ծաղ-կանց նըս-տիլ, այլ ըզ-պի-տա-նին առ-նու, նոյն պէս ա-մե-նայն ի-րաց պարտ է հըմ-տա-նալ, սա-կայն զօգ-տա-կա-րըն առ-նուլ։

7. Փոյթ եւ սի-րով յու-րա-խու-թիւ-նըս կո-չե-ցեալ պարտ է գը-նալ. իսկ ի վիշ-տըս՝ ան-կոչ։

8. Պարտ է ըզ-բա-նից գան-ձա-րանն պա-հել՝ քան ըն-չից. քան-զի նո-վաւ ստա-ցա-նին ինչք. իսկ ըն-չիւք ոչ ստա-ցա-նի ի-մաս-տու-թիւն։

9. Ար-մատ ու-սման դառն է, այլ պտուղք նո-րա քաղցր։

10. Այն-պէս լեր առ ծը-նո-ղըս քո, որ-պէս կա-միս զի լի-ցին որ-դիք քո։

11. Ո-րոյ չէ լը-ռել, նա եւ ոչ խօ-սել։

12. Խը-րատ բա-րե-շնոր-հից զարդ է. իսկ վա-տա-շնոր-հից՝ ա-պա-ւէն։

13. Ոչ հի-ւան-դի բազ-մա-կան եւ ոչ ան-մը-տաց բաղդ օ-գուտ է։

14. Ոչ ար-տա-քոյ ան-մե-ղու-թեան կա-ցու-ցա-նէ զան-ձըն իւր, որ զիւր մեղ-սըն հե-ղու-թեամբ խոս-տո-վա-նի։

15. Ախ-տըք մարդ-կան ոչ գո-վե-լով եւ ոչ թա-գու-ցա-նե-լով ող-ջա-նան, այլ պատ-մե-լով բը-ժըշ-կաց, նոյն պէս եւ մեղ-քըն։

16. Օր-դիս քո փու-թա խը-րատ-եա-լըս թո-ղուլ, քան-թէ հա-րուս-տըս։

17. Ի վե-րայ շող-մո-գաց որ-պէս ի վե-րայ գե-րեզ-մա-նաց ա-նուն մար-դոյ մի-այն գրը-եալ է։

18. Ոչ է պարտ ըն-տը-րել, որ ի մե-ծա-մեծ քա-ղա-քաց ի-ցեն, այլ որ մե-ծա-մեծք ի քա-ղա-քաց ե-լա-նի-ցեն։

19. Տուն-կըք յար-մա-տոյ ա-ճին եւ փառք ի հե-զու-թե-նէ։

20. Իշ-խա-նու-թիւն մեծ է ոչ ըն-դու-նել ըզ-պա-տիւ, այլ ար-ժա-նի պա-տուոյ զան-ձըն կա-ցու-ցա-նել։

21. Ի կե-նաց աշ-խար-հիս որ-պէս ի սե-ղա-նոյ պարտ է ե-լա-նել՝ ոչ քաղց-եալ եւ ոչ յագ-եալ, ոչ ծա-րաւ եւ ոչ արբ-եալ։

Յաղագս պատուագրաց

Բառք Հ՟այոց յաճախակի կրճատին՝ 'ի բաց թողլով բզ-քանի մի տառս եւ յաւելլով 'ի վերայ միոյ 'ի նոցանէ պատիւ (՟): Թիւք այսպիսի բառից սակաւեն յոյժ, եւ զի յաճախ հանդիպին յընթերցանութեան, յոյր սակս պարտին աշակերտք 'ի բերան ունել զայնս:

О титулахъ.

Въ армянскомъ языкѣ часто сокращаются слова, пропуская по нѣсколько буквъ изъ нихъ и прибавляя надъ извѣстной буквой титулъ. Число такихъ словъ весьма ограниченно; но такъ какъ они часто встрѣчаются при чтеніи, то поэтому учащійся долженъ ихъ всѣхъ знать на изусть.

1) ն՟, թն՟ նշանակէ՝ թեւան:
2) ի՟, թի՟ = թիւն:
3) է՟, թէ՟ = թենէ:
4) ր՟, թր՟ = թեւամբ:
5) Ած՟ = Աստուած:
6) Այ՟ = Աստուծոյ:
7) Ավ՟ = Աստուծով:
8) ամ՟ = ամենայն:
9) յն՟ = այսինքն:
10) ը՟ = ընդ:
11) ը՟ = ըստ:
12) զր՟ = զորօրինակ:
13) և = եւ միացուցեալ:
14) և՟ = եւ այլն:
15) կմ՟ = կամ:
16) Յս՟ = Յիսուս:
17) ոպ՟ = որպէս:
18) սր՟ = սուրբ:
19) վս՟ = վասն:
20) տր՟ = տէր:
21) տն՟ = տեառն:
22) Քս՟ = Քրիստոս:
23) ՚ = ա կրճատեալ, օր՟ հ՚յր:

Նշանակէտք:

, ստորակէտ
. միջակէտ
: վերջակէտ
` բութ
‿ ենթամնայ
՞ պարոյկ, ոլորակ

Знаки препинанія:

՚ մակակէտ
՛ շեշտ
՜ նշան զարմացական
( ) փակագիծ
= նշ. հաւասարութեան

ԱՂՕԹՔ

Աղօթք տէրունական

Հայր մեր, որ յերկինս ես՝ սուրբ եղիցի անուն քո. եկեսցէ՛ արքայութիւն քո. եղիցի՛ն կամք քո՝ որպէս յերկինս եւ յերկրի. զհաց մեր հանապազորդ՝ տո՛ւր մեզ այսօր. եւ թո՛ղ մեզ զպարտիս մեր, որպէս եւ մեք թողումք մերոց պարտապանաց. եւ մի՛ տանիր զմեզ ՚ի փորձութիւն, այլ փրկեա՛ զմեզ ՚ի չարէն. զի քո է արքայութիւն եւ զօրութիւն եւ փառք յաւիտեանս. ամէն:

Առաւօտեան աղօթք:

Զառաւօտու զաղօթս եւ զգոհաւոր պաշտօնս ընկա՛լ ամենակալ ամենամեծդ Աստուած ՚ի քո անապական եւ եւ յերկնային խորանդ: Դարձո՛ առ մեզ զողորմութեան եւ զխնամութեան զլոյս քո. արա՛ զմեզ որդիս լուսոյ եւ որդիս տուընջեան, որպէս զի ՚ի գալ աւուրդ երկիւղածութեամբ վարեսցուք զկեանս մեր եւ առանց գայթակղութեան կատարեսցուք: Զի դու ես օգնական եւ փրկիչ մեր. եւ քեզ վայելէ փառք, իշխանութիւն:

Լցաք առաւօտու ողորմութեամբ քով. ցնծացաք եւ ուրախ եղաք զամենայն աւուրս կենաց մերոց. օրհնեա՛ եւ պահպանեա՛ զերախտաւորս եւ զբարերարս մեր:

Գոհանամք զքէն Տէր Աստուած մեր, որ զարթուցեր զմեզ 'ի հանգստենէ քնոյ շնորհիւ ողորմութեան քոյ: Զարթո՛ զմիտս մեր արդարութեամբ առ քեզ, Տէր Աստուած մեր, զի տեսցեն աչք մեր զփրկութիւն քո: Եկեսցէ եւ բնակեսցի առ մեզ աստուածութիւն քո եւ ողորմութիւն քո հովանի եւ պահապան լիցի 'ի վերայ պաշտօնէից քոց: Եւ զմեզ զծառայս քո արժանի արա՛ 'ի տուէ եւ 'ի գիշերի եւ յամենայն ժամու միշտ խորհիլ 'ի սէր պատուիրանաց քոց. եւ գոհանալով փառաւորել զՀայր եւ զՈրդի եւ զսուրբ Հոգին. այժմ եւ միշտ:

Ողջոյն քեզ Մարիամ լի շնորհօք. ուրա՛խ լեր բերկրեալդ. Տէր ընդ քեզ. օրհնեալ ես դու 'ի կանայս եւ օրհնեալ է պտուղ որովայնի քո:

Անկանիմք առաջի քո, Տիրամայր սուրբ Աստուածածին եւ աղաչեմք զանարատ զԿոյսդ, բարեխօսեա՛ վասն անձանց մերոց, եւ աղաչեա՛ զմիածին Որդիդ փրկել զմեզ 'ի փորձութենէ եւ յամենայն վտանգից մերոց:

Որ արձակիչդ ես կապելոց պարգեւատու ամենեցուն, այսօր հայցեմք ծերունւոյն արձակեա՛ եւ զիս զբազմամեղս 'ի կապանաց մահու 'ի կեանս յաւիտենից:

Աղօթք ճաշու։

Աչք ամենեցուն 'ի քեզ (Տէր) յուսան, եւ դու տաս նոցա կերակուր 'ի ժամու. բանաս զձեռն քո, եւ լցուցանես զամենեսին քաղցրութեամբ կամօք քո։

Փառք քեզ Տէր, փառք քեզ, Թագաւոր մեր, զի ետուր մեզ կերակուր ուրախութեան. լցո՛ զմեզ Հոգւով սրբով, զի գտցուք առաջի քո զհաճոյս, եւ մի՛ ամաչեսցուք. զի դու հատուցանես իւրաքանչիւր ըստ գործոց իւրեանց։

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Աղօթք հանգստեան։

Օ հանգստեան զաղօթս եւ զբանաւոր պաշտօնս ընկա՛լ մարդասէր Աստուած 'ի հաճոյս կամաց քոց։ Եւ մեր մեղաց եւ բազում յանցանաց թողութիւն շնորհեա՛ եւ քեզ փառք յաւիտեանս. ամէն։ Փա՛ռք քեզ Տէր Աստուած, որ պարգեւեցեր զօրս զայս խաղաղութեամբ անցուցանել։ Մարդասէր Աստուած, զառաջիկայ գիշերս, որ 'ի վերայ մեր գալոց է 'ի մեղաց փրկեա՛ 'ի չարեաց ազատեա՛, 'ի գործս բարիս առաջնորդեա՛ ։ Առաւօտու օրհնութեանցն եւ փառաբանութեանցն արժանի արա՛ զամենայն հաւատացեալս անուանդ քում սրբոյ 'ի խաղաղութեան։ Տէր Աստուած մեր, տո՛ւր զքո խաղաղութիւնդ ամենայն աշխարհի. բա՛րձ զցասումն եւ զպատուհաս յարարածոց։ Ողորմեա՛ հարց եւ եղբարց մերոց կենդանեաց եւ հանգուցելոց։ Ողորմեա՛ եկեղեցի շինողաց,

երախտաւորաց, պտղատուից, սպասաւորաց, եւ այնոցիկ, որք ընդ հովանեաւ սրբոյ տաճարիս են հանգուցեալ։ Տէր Աստուած, օգնեա՛ թագաւորաց քրիստոնէից եւ իշխանացն բարեպաշտից, զօրաց եւ զաւակաց նոցին պահելով 'ի խաղաղութեան։ Տէր Աստուած մեր, պահեա՛ զառաջնորդս եւ զեղբայրութիւնս մեր ամբողջ անխռով 'ի կամս ողորմութեան քո։ Նշանաւ սուրբ եւ պատուական խաչի քո հալածեա՛ զերեւելի եւ զաներեւոյթ թշնամին 'ի սահմանաց մերոց եւ 'ի բնակութենէ մերմէ. ամէն։

Հանգանակ Հաւատոյ։

Հաւատամք 'ի մի Աստուած Հայր ամենակալ, արարիչն երկնի եւ երկրի, երեւելեաց եւ աներեւութից։ Եւ 'ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս յՈրդին Աստուծոյ ծնեալն յԱստուծոյ Հօրէ միածին, այսինքն՝ յէութենէ Հօր։ Աստուած յԱստուծոյ. լոյս 'ի լուսոյ. Աստուած ճշմարիտ՝ յԱստուծոյ ճշմարտէ. ծնունդ եւ ոչ արարած։ Նոյն ինքն 'ի բնութենէ Հօր. որով ամենայն ինչ եղեւ յերկինս եւ 'ի վերայ երկրի, երեւելիք եւ աներեւոյթք։ Որ յաղագս մեր մարդկան եւ վասն մերոյ փրկութեան իջեալ յերկնից՝ մարմնացաւ, մարդացաւ, ծնաւ կատարելապէս 'ի Մարիամայ սրբոյ Կուսէն Հոգւովն սրբով։ Որով էառ զմարմին, զհոգի եւ զմիտ եւ զամենայն, որ ինչ է 'ի մարդ, ճշմարտապէս եւ ոչ կարծեօք։ Չարչարեալ, խաչեալ, թաղեալ, յերրորդ աւուր յարուցեալ, ելեալ 'ի յերկինս նովին մարմնով՝ նստաւ ընդ աջմէ Հօր։

Գալոց է նովին մարմնովն դատել զկենդանիս եւ զմեռեալս, որոյ թագաւորութեանն ո՛չ գոյ վախճան։ Հաւատամք եւ 'ի սուրբ Հոգին. յանեղն եւ 'ի կատարեալն, որ խօսեցաւ յօրէնս եւ 'ի մարգարէս եւ յաւետարանս. որ էջն 'ի Յորդանան. քարոզեաց զառաքեալսն եւ բնակեցաւ 'ի սուրբսն։ Հաւատամք եւ 'ի մի միայն ընդհանրական եւ առաքելական եկեղեցի. 'ի մի մկրտութիւն, յապաշխարութիւն, 'ի քաւութիւն եւ 'ի թողութիւն մեղաց, 'ի յարութիւն մեռելոց, 'ի դատաստանըսն յաւիտենից հոգւոց եւ մարմնոց. յարքայութիւնն երկնից եւ 'ի կեանսն յաւիտենականս։

ՏԱՍՆ ՊԱՏԳԱՄՔ

1.

Ես եմ Տէր Աստուած քո, մի՛ եղիցին քեզ այլ աստուածք բաց յինէն։

2.

Մի՛ արասցես դու քեզ կուռս ըստ ամ՟ նմանութ՟, որ ինչ յերկինս 'ի վեր, եւ որ ինչ յերկիր 'ի խոնարհ, եւ որ ինչ 'ի ջուրս 'ի ներքոյ երկրի. մի՛ երկրպագանիցես նոցա, եւ մի՛ պաշտեսցես զնոսա։

3.

Մի՛ առնուցուս զանուն Տեառն Աստուծոյ քոյ 'ի վերայ սնոտեաց։

4.

Յիշեսջի՛ր զօրն շաբաթուց սրբել զնա. զվեց օր գործեսցես եւ արասցես զամ գործս քո՝ յաւուրն եօթներորդի շաբաթ Տեառն Աստուծոյ քում։

5.

Պատուեա՛ զհայր քո եւ զմայր քո, զի քեզ բարի լինիցի եւ զի երկայնակեաց լինիցիս ՚ի վերայ երկրի։

6.

Մի՛ սպանաներ։

7.

Մի՛ շնար։

8.

Մի՛ գողանար։

9.

Մի՛ սուտ վկայութիւն վկայեր զընկերէ քումմէ։

10.

Մի՛ ցանկանար տան ընկերի քոյ, եւ մի՛ անդոյ. մի՛ ցանկանար կնոջ ընկերի քոյ, եւ մի՛ ծառայի նորա, եւ մի՛ աղախնոյ նորա, եւ մի՛ եզին նորա, եւ մի՛ իշոյ նորա, եւ մի՛ ամենայն անասնոյ նորա, եւ մի՛ ամենայնի որ ինչ ընկերի քոյ իցէ։

1. Առակ սերմանահանի (*)։

Ել սերմանահան սերմանել. և ՚ի սերմանելն իւրում, էր որ անկաւ առ ճանապարհաւ, և եկին թռչուն երկնից և եկեր զնա։ Եւ այլն անկաւ յապառաժի, ուր ոչ գոյր հող բազում. և վաղվաղակի բուսաւ՝ առ ՚ի չգոյէ հիւթոյ երկրին. ՚ի ծագել արեւու տապացաւ, և զի ոչ գոյին արմատք՝ չորացաւ։ Եւ այլն անկաւ ՚ի մէջ փշոց, և ելին փուշքն և հեղձուցին զնա։ Եւ այլն անկաւ յերկիր բարի, և տայր պտուղ՝ է՛ր որ հարիւրաւոր, և է՛ր որ վաթսնաւոր, և է՛ր որ երեսնաւոր։ Եւ արդ՝ լուարուք դուք զառակ սերմանացանին։ Յամենայնէ, որ լսէ զբանն արքայութեան և ոչ առնու ՚ի միտ՝ գայ չարն, և յափշտակէ զսերմանեալն ՚ի սիրտ նորա. այն է, որ առ ճանապարհաւն սերմանեցաւ։ Եւ որ յապառաժին սերմանեցաւ՝ այն է, որ իբրև լսէ զբանն և վաղվաղակի խնդութեամբ ընդունի զնա. բայց քանզի ո՛չ ունի արմատս յինքեան, այլ առ ժամանակ մի է, ՚ի լինել նեղութեան և հալածանաց վասն բանին՝ վաղվաղակի գայթակղի. իսկ որ ՚ի մէջ փշոցն սերմանեցաւ՝ այն է, որ իբրև լսէ զբանն, և հոգք աշխարհիս և պատրանք մեծութեան հեղձուցանեն զբանն, և լինի անպտուղ. իսկ որ յերկիրն բարի սերմանեցաւ՝ այն է, որ իբրև լսէ զբանն և ՚ի միտ առնու, և տայ զպտուղ, է՛ որ հարիւր, և է՛ որ վաթսուն, և է՛ որ երեսուն։

(*) Աւետարան Մատթէոսի, գլուխ ԺԳ, համար 4—8 և 18—23.

2. Առակ անառակ որդւոյ (*)։

Առն միոջ էին երկու որդիք. ասէ կրտսերն 'ի նոցանէ ցհայրն. «Հա՛յր՝ տո՛ւր ինձ բաժին, որ անկանի յընչիցդ». և նա բաժանեաց նոցա զկեանսն։ Եւ յետ ոչ բազում աւուրց ժողովեալ զամենայն կրտսեր որդւոյն՝ գնաց յաշխարհ հեռի, և անդ վատնեաց զինչս իւր, զի կեայր անառակութեամբ։ Եւ իբրև սպառեաց զամենայն, եղև սով սաստիկ յաշխարհին յայնմիկ, և սկսաւ ինքն չքաւորել։ Եւ գնացեալ յարեցաւ 'ի մի ոմն 'ի քաղաքացւոց աշխարհին այնորիկ. և յղեաց զնա յագարակ իւր արածել խոզս։ Եւ ցանկայր լնուլ զորովայն իւր յեղջերէն, զոր խոզքն ուտէին, և ոչ ոք տայր նմա։ Եւ եկեալ 'ի միտս իւր ասէ. «Քանի՞ վարձկանք են 'ի տան հօր իմոյ հացալիցք, և ես աստ սովամահ կորնչիմ։ Յարուցեալ գնացից առ հայր իմ և ասացից ցնա. Հա՛յր՝ մեղայ յերկինս և առաջի քո, և ո՛չ եւս եմ արժանի կոչել որդի քո, արա՛ զիս իբրև զմի 'ի վարձկանաց քոց»։ Եւ յարուցեալ եկն առ հայր իւր։ Եւ մինչ դեռ հեռագոյն էր՝ ետես զնա հայրն և գթացաւ, յարեաւ և ընթացաւ ընդ առաջ, անկաւ զպարանոցաւն նորա և համբուրեաց զնա։ Եւ ասէ ցնա որդին. «Հա՛յր՝ մեղայ յերկինս և առաջի քո, ո՛չ եւս եմ արժանի կոչել որդի քո»։ Ասէ հայրն ցծառայս իւր. «Վաղվաղակի հանէ՛ք զպատմուճանն առաջին և ագուցէ՛ք նմա և տո՛ւք զմատանին 'ի ձեռն նորա և կօշիկս յոտս նորա. և ածէ՛ք զեզն պարարակ, զենէ՛ք, կերիցուք և ուրախ լիցուք, զի այս որդի իմ

(*) Աւետարան Ղուկասու, գլուխ ԺԵ, համար 11—32.

մեռեալ էր եւ եկեաց, կորուսեալ էր եւ գտաւ»։ Եւ սկսան ուրախ լինել։ Եւ էր երէց որդին նորա յագարակի. եւ մինչ դեռ գայր եւ մերձ եղեւ 'ի տունն՝ լուաւ զձայն երգոց եւ զպարուց։ Եւ կոչեցեալ առ ինքն զմի 'ի ծառայիցն հարցանէր թէ՝ զի՞նչ իցէ այն։ Եւ նա ասէ ցնա. զի եղբայր քո եկեալ է եւ եզեն հայր քո զեզն պարարակ, զի ողջամբ ընկալաւ զնա։ Բարկացաւ եւ ո՛չ կամէր մտանել։ Եւ հայրն ելեալ արտաքս՝ աղաչէր զնա։ Պատասխանի ետ եւ ասէ ցհայրն. «Այսքան ամք են, զի ծառայեմ՝ քեզ եւ երբէք զպատուիրանաւ քով ոչ անցի. ու մի երբէք ո՛չ ետուր ինձ, զի ուրախ եղէց ընդ բարեկամս իմ։ Յորժամ եկն որդիդ քո այդ, որ եկեր զկեանս քո ընդ պոռնիկս՝ զենէր դմա զեզն պարարակ»։ «Եւ ասէ ցնա. «Որդեակ՝ դու հանապազ ընդ իս ես, եւ ամենայն որ ինչ իմ է՝ քո է։ Այլ ուրախ լինել եւ խնդալ պարտ էր, զի եղբայրդ քո այս մեռեալ էր եւ եկեաց, կորուսեալ էր եւ գտաւ»։

3. Աոտկ անդամալուծին (*)։

Եւ էր Յիսուս յԵրուսաղէմ։ Եւ էր յԵրուսաղէմ 'ի Պրոբատիկէ աւազանին, որ կոչէր եբրայեցերէն Բեթհեզդա, հինգ սրահ, յորս անկեալ դնէր բազմութիւն յոյժ հիւանդաց, կուրաց, կաղաց, գօսացելոց, որ ակնունէին ջրոյն յուզելոյ։ Եւ հրեշտակ Տեառն իջանէր ըստ ժամանակի յաւազանն եւ յուզէր զջուրսն. եւ որ նախ 'ի շարժումն ջուրցն իջանէր՝ բժշկէր, ոչ ունելով նշան հիւանդութեան։ Եւ անդ

(*) Աւետարան Յովհաննու, գլուխ Ե, համար 1—17.

էր այր մի, որոյ երեսուն եւ ութ ամ էր ՚ի հիւանդութեան իւրում։ Զնա իբրեւ ետես Յիսուս, զի անկեալ դնէր, եւ գիտաց եթէ բազում ժամանակք են այնուհետեւ, ասէ ցնա. «Կամի՞ս ողջ լինել»։ Պատասխանի ետ նմա հիւանդն. «Տէ՛ր՝ ոչ զոք ունիմ, թէ յորժամ ջուրքն յուզիցին՝ արկցէ զիս յաւազանն. եւ մինչ ես դանդաղիմ, այլ ոք քան զիս յառաջագոյն իջանէ»։ Ասէ ցնա Յիսուս. «Արի՛ ա՛ռ զմահիճս քո եւ գնա՛»։ Եւ ողջացաւ այրն, եւ յարեաւ, առ զմահիճս իւր եւ շրջէր։ Եւ էր շաբաթ յաւուրն յայնմիկ։ Ասեն հրեայքն ցբժշկեալն. «Շաբաթ է եւ ո՛չ է արժան քեզ առնուլ զմահիճս քո»։ Պատասխանի ետ նոցա եւ ասէ. «Որ բժշկեացն զիս, նա ասաց ցիս՝ ա՛ռ զմահիճս քո եւ գնա՛»։ Հարցին ցնա եւ ասեն. «Ո՞վ է այրն որ ասաց քեզ՝ ա՛ռ զմահիճս քո եւ շրջեա՛ց»։ Եւ բժշկեալն ո՛չ գիտէր թէ ո՛վ իցէ. քանզի Յիսուս խոյս ետ վասն ամբոխին ՚ի տեղւոջէ անտի։ Յետ այսորիկ գտանէ զնա Յիսուս ՚ի տաճարին, ասէ ցնա. «Ահաւադիկ ողջացար, մի՛ եւս մեղանչեր, զի մի՛ չար եւս ինչ լինիցի քեզ»։ Գնաց այրն եւ պատմեաց հրէիցն, եթէ Յիսուս էր, որ բժշկեացն զիս։ Եւ վասն այնորիկ հալածէին զՅիսուս հրեայքն, զի զայն առնէր ՚ի շաբաթու։ Եւ Յիսուս պատասխանի ետ նոցա. «Հայր իմ մինչեւ ցայժմ գործէ, եւ ես գործեմ»։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

1.

Տէրունական աղօթք

Ո՛ Հայր մեր գըթած,
Որ զկայս եթերաց
Երանաւետս
Փառաց քոց 'ի տես
Անուն քո լիցի
Սուրբ եւ պաշտելի,
Եւ ծանիցեն զայն
Տիեզերք համայն։

Զարքայութիւն քո
Մեզ երեւեցո՛,
Եւ աստուածային
Կամք քո եղիցին,
Որպէս 'ի յերկինս
Նոյն եւ 'ի ստորինս։

Զհաց մեր աւօրեայ
Եւ այս օր շնորհեա՛։
Թո՛ղ զպարտիս մեր
Որպէս եւ մեք Տէր
Տամք ամենեցուն
Պարտեաց թողութիւն։
Մի՛ զտկարութիւն մեր
Ի փորձանս ածէր՝
Այլ կացո՛ 'ի բաց
Յամենայն չարեաց.
Զի արքայութիւն
Քո միշտ է մնայուն.
Քեզ փառք վայելեն
Յաւիտեանս, ամէն։

2.

Ա ւ ե տ ի ս հ ր ե շ տ ա կ ա պ ե տ ի ն

Ուրա՛խ լեր, Մարիամ,
Լի շնորհօք սուրբ Հոգւոյն
Աղախինդ Աստուծոյ,
Մայր եւ կոյս, քեզ ողջոյն.

Տէր ընդ քեզ, օրհնեալ ես
Ի կանանց դու 'ի գունդ.
Նա օրհնեալ է Յիսուս
Արգանդի քո ծընունդ։

Սրբուհի Մարիամ,
Լե՛ր վասն իմ եղկելւոյս
Յարաժամ բարեխօս
Այժմ եւ յելս 'ի մարմնոյս։

3.

Աղօթք տղայոյ

Տէ՛ր, ես մանուկ եմ տըկար,
Զինեւ վըտանգք են անթիւ.
Դու զիս պահեա՛, բարերար,
Առ իս լե՛ր միշտ քաջ հովիւ.

Անմեղ կոչեն զիս տըղայ,
Գըգուեն, գովեն 'ի խրախոյս.
Բայց ես գիտեմ զի մեղայ,
Ներեա՛ փրկիչ իմ Յիսուս:

Ո՛վ Տէր, ահա՛ գայլ անգութ
Յար ինձ, ասեն, դարանի.
Ո՛ւր քո գաւիթդ վայր անքոյթ,
Բաց 'ի ծոցոյդ Տէրունի:

4.

Աղօթք մանկան զարթուցելոյ ։

Ո՛վ Հայր, գթեղ իմս պաշտէ Հայր,
Քեղ ծունր ածէ մահացուն.
Քաղցր ես ահեղ անուանդ իմ մայր
Երկրպագէ եռանդուն ։

Ասեն թէ այս արեգ պայծառ
Խաղ իմն է քո առաջի
Եւ ընդ ոտիւք քոյին անճառ
Իբր զկանթեղ տատանի։

Ասեն թէ դու ես որ պըճնես
Զբուրաստան ծաղկաւէտ,
Եւ ոչ առանց քո տայ պարտէզ
Զքաղցր պտուղս 'ի մեր պէտ ։

Աստուա՛ծ , եւ ես թոթով 'ի բան
Կարդամ զանունդ ահաւոր.
Բարէ՛, եւ ձայն տխեղծ մանկան
Ի նուագս խառնի երկնաւոր ։

Ասեն թէ դու , Տէր , ախորժես
Զաղերս անզօր մանկըտւոյն.
Զի պարզամիտք են, քաղցր եւ հեզ,
Թէ եւ 'ի միտ ո՛չ առնուն։

Ասեն թէ մեր պաշտօն խոնարհ
Քեզ հեշտալուր ընծայի,
Եւ թէ գուարթնոց յերկինս է պար,
Եւ մեք հրեշտակք եմք յերկրի։

Ո՜ն թէ լսես յայնչափ բարձանց
Զուխտ մեր սրտից եռանդուն,
Ես հայցեցից ջերմ 'ի թախանձ
Զտիեզերաց պէս համբուն։

Տո՛ւր Տէր աղբերց յըստակ զջուր,
Եւ զփետուր ճընճղըկին,
Պտղանց զգալթ սուրբ եւ մաքուր ;
Դաշտաց բուսուեր ցօղագին ։

Տո՛ւր հիւանդին առողջութիւն,
Եւ մուրացկին հաց յագուրդ,
Տո՛ւր բնակարան ողորմ որբոյն
Եւ գերելոց արձակուրդ։

Բազմածընունդ արա՛ բզտուն
Հօր առ 'ի քէն երկիւղած,
Տո՛ւր ինձ լինել զգօն ւ'իմաստուն,
Եւ մայրս իցէ անկասկած։

Ուշիմ եղեց, թէ եւ տըհաս,
Այն տաճարին մանկան պէս,
Այգուն այգուն զոր 'ի մնարս
Անհինձս գտեմ բերկրանս ։

Զարդարութիւն տընկեա՛ յոգիս ,
Ճշմարտութիւն 'ի շրթունս ,
Պըտղաբերցէ բանդ 'ի սրտիս
Զերկիւղ, ըզբարս քաղցունս ։

Եւ քաղցրասցի քեզ իմ բարբառ
Իբրեւ ըզծուխն այն դիզան,
Յանուշահոտ զոր 'ի բուրվառս
Ճօճեն տըղայք մեր նըման ։

5.

Թռչնակ ։

Ոչ հող գիտէ եւ ոչ վաստակ
Անզօր, անտէր, անմեղ թըռչնակ,
Ոչ քըրտնաջան զօրըն ողջոյն
Աշխատ լինի հիւսել ըզբոյն ։
Թառեալ ըզցայգ յոստ ինչ ծառոյ՝
Ընդ հաս այգուն ծագման արփւոյ
Ձայնի բնութեան ունկն դընէ,
Զթեւս թօթափէ եւ յերգ կանխէ ։
Ըզհետ գարնան՝ գեղոյ բնութեան
Ահա՛ ամառն գայ ջերմութեան.
Եւ մէգ եւ օդ անձրեւածին
Ներէ աշուն անադանին ։
Վիշտ է մարդկան, ցաւ եւ ձանձրոյթ,
Թռչնակն 'ի բաց յերկիր անքոյթ
Ի ծագ ջերմին անդր քան ըզծով
Յըգալ գարնան թըռչի փութով ։

ԱՌԱԿՔ

—

1.

Շուն եւ Ստուեր իւր։

Աւելազանց տենչ զայր ագահ
  Առնէ 'ի խորըս դիւրասահ.
Յինչս օտարին որկորուստ
  Զիւրըն մատնէ 'ի կորուստ։

Ընդ գետ 'ի լող անկեալ շուն,
Միս 'ի բերան յիւր 'ի չուն,
Յառեալ ետես 'զ ըստուեր իւր
Ի հայելւոջ անդ 'ի ջուր.
Եւ համարեալ այլ իմն որս
Յորկոր այլոյ ջուրցն 'ի խորս,
Գրաւել եւ զայն ցանկացաւ.
Այլ ցանկութիւնն ինքնադաւ
Լեք զոր ունէրն 'ի բերան,
Եւ ոչ միսումըն ժամման։

2.

Գառն եւ Գրժնիկ :

Շանթք եւ ամպրոպք որոտընդոստ,
Հողմ ըզմայրիս տատանէր,
Օդ մըրըրկեալ 'ի խիստ շառաչ
Նուագս ահեղ յօրինէր :
Ահաբեկեալ 'ի թաւ մայրիս
Գառն 'ի հօտէն իւր մոլար,
Յայսկոյս եւ յայն փութայր ձեպէր
Անքոյթ խնդրեալ իւր դադար :
Գրժնիկն անդէն ձայնեաց առ նա,
«Եկ մօտ, ասէ, յիմս 'ի ծոց.
Ես պահեցից ըզքեզ յամբի
Ի սպառնալեաց խեռ ամպոց : »
Եմուտ անմեղ գառն ընդ նովաւ,
Եւ ժանտ փըշոցն 'ի բերան
Գըզեալ կըռուեալ պատառեցաւ
Այն ասրանիւթ պատմուճան :
Անց դադարեաց թափ մըրըրկին,
Գառն ելանել կամեցաւ.
Այլ 'ի ժանիս փըշոցն անգութ
Անպէտ անպերճ արգելաւ,
Ոչ եւ ապրել այլ չէր հընար
Յանագորոյն 'ի մագլաց,
Թէ ոչ ըզգեղմն 'ի նա թողոյր,
Գուցէ եւ զմորթն 'ի թիկանց:

Ուստի քրձքրձեալ ել 'ի վերջէ
Եւ կորավէր եղկելին.
Եւ քան հողմոյ՝ նրբոլս կարդայր
Պրծնեալ վարուց վանատրին։

Հեգ դատախաղք քան 'ի դատից՝
Ի պաշտոպանաց խիթայցին ։

3.

Քաղաքացի Մուկն եւ դաշտեցի։

Քաղաքացի մուկն ազնիւ
Ընդերական հեշտ բանիւ
Զգեղջուկն 'ի տուն հրաւիրեաց
Ի ճաշկերոյթ վըրշ բանաց։
Ի կայսերոտի պարսկական
Ճաշք համաղամ սփռեալ կան.
Ո՛հ քաղցութեանն՝ յոր անդէն
Մերտ բարեկամք վայելեն։
Իր անթերի այն ըսպաս,
Եւ չէր խորտիկ ինչ պակաս.
Այլ վաղ էարկ անդ ժըխոր
Ոմն արտաքուստ եկաւոր։
Քանզի առ դուրս տաճարին
Յարեաւ շըռինդն ահագին.
Խոյս ետ 'ի ծակ կոչնատէրն,
Եւ հիւրն ըզհետ մըտանէր։

Լըռեաց շըշուկ, ոչ ոք է.
Մըկունքն ելին 'ի ծակէ.
Ասէ կոչողն հիւրասէր,
«Ե՛կ բազմեսցուք 'ի ճաշ մեր:»
«Շա՛տ է, ասէ, դաշտեցին,
Ե՛կ դու վաղիւ 'ի տուն իմ.
Թէ եւ իմ սէր աղքատին
Զի՛նչ առ կոչնովքդ քոյին:
Այլ իմ անդորր է սեղան,
Յոր վայելեն անխռովան.
Այն ըզբօսանք քա՛ւ լինէն,
Զոր ահ 'ւ երկիւղ շփոթեն:»

4.

Աղուէս եւ Խաղող:

Սովալըլուկ լեալ աղուէս,
Ընդոստ 'ի վեր ուժգնապէս
Բարձր 'ի յայգւոջ խնդրէր ձիւ
Նա անհաս յիւրմն 'ի խընդիր,
Կացեալ անտի 'ի բացեայ
«Չե՛ւ է հասեալ, ասէ, դա.

Չկամիմ առնուլ 'ի ճաշակ
Զողկոյզդ զայդ դեռ ըղխակ:»
Որք անգոսնենըն բանիւք
Յոր ոչ ըն դոն ձեռընհաս,
Անձանց իւրեանց առ 'ի խրատ
Համարեսցին զառակս զայս :

5.

Սիրամարգ եւ Հերա:

Տըրտունջ կալաւ սիրամարգ
Առ դիցուհին իւր Հերա,
Զի ձայն խըռպոտ և անարդ
Դըժոխալուր եռ նըմա.
«Նու ի՛բր, ասէ, լուսինեակն՝
Այն չըքոտի հեզ հաւիկ,
Զայն ընկալաւ ներդաշնակ
Լինել գարնան երգեցիկ:»
Ցասեաւ Հերա մեծապէս.
«Կարկեաց, ասէ, ապաշնորհ.
Խանդալ զխա՛րդ չամաչես
Զայլոց ըղձայն գեղաւոր,
Որ ըղլանջօքըդ սիրուն
Սանեակ ունիս հիաւքանչ
Քան զծիածան գոյն 'ի գոյն
Փայլ արձակեալ և ճաճանչ:
Ո՛ր 'ի տըտան շողշողեն
Ակնախըտիղ այդ պխակք.
Ո՛ւմ 'ի հաւուց օդեղէն
Քոյդ շնորհեցան պերճ գի-
սակք:
Ոչ ամենայն կենդանւոյ
Չիրք ամենայն են բաժին.
Նա քեզ զխա՛րդ միայնոյ
Պարգեւք ամէն շնորհեսցին:
Թեթեւաթռիչ է բազէ,
Արծուոյ տըւաւ սիրտ արի,
Նա զերթ լուժանն իսկ ասէ՝
Ագռաւ գուշակ է չարի.
Արդ ո՛ երբէք 'ի տըրտունջ
Հատաւ զխւրոյ կարկաչէն:
Հապա լռեա՛. կամ թէ ոչ,
Կապուին փետուրքդ առ 'ի
քէն:»

6.

Էշ եւ Սոխակ։

Էշ սոխակի պատահեալ
«Ըղքէ՛ն, ասէ, այլ ընդ այլ
Զրոյց անբաւ
Ցարդ ընթացաւ,
Թէ ես երգիչ քաջոլոր·
Այլ դիւրհաւան ես ոչ եմ
Մինչչև ունկամբս իմ լսեմ.
Դու ինձ հապա
Երգ ինչ ասա,
Տեսցուք իցէ՞ դաշնաւոր։»

Յայնժամ սոխակ հրաշալէս
Յիւր մըլխեցաւ 'ի հանդէս՝
Ուռնոյր փափուկ գեղգեղէր,
Բիւր դայլայլիկս յօրինէր·
Պարզեալ ըղձայնն եւ գեղոյր,
Հընչէր հովիտ եւ բլուր·
Այն այգածնին
Այն երգեցկին
Բնութիւնք համայն կան 'ի լուր։

Հողմք լռեցին, հաւուց պարք,
Մակաղեցան եւ ոչխարք·
Ի հաւն հարեալ դաչս հովիւ,
Նորին գերեալ էր ձայնիւ.

Լռեաց թռչուն,
Լռէր բնութիւն,
Իշն ետ պատգամ սուղ բանիւ.
«Օրրոյցքն՝ այո՛, են արդար,
Նա չէ տաղտուկ քոյդ բարբառ.
Այլ լինէիր դու քաջուս
Ի նուագս երգոց բազմահիւս,
Թէ վարժէիր
Առ ոտս ընտիր
Աքաղաղին մեր տեղւոյս։»

Լռեալ զվըրձիռ զայս անկարծ
Թռուեաւ սոխակ քաջ 'ի բաց։

Մի՛ տար եւ զմեզ ո՛վ Աստուած,
Ի ձեռս անմիտ դատողաց։

7.

Երաժիշտք։

Ընչապտուկն ապուշնայ,
Նոխազ մորուեղ
Ու էշ ականջեղ
Եւ արջ թաթեղ ընդ նոսա,
Դաշնակաւոր խմբերգեցին երգ յօրինել.
Գրտին թըմբուկ ծակ եւ զալին կլիսաթել,
Տիկ խըլաձայն, եւ սրինգ ջախջախ միջաբեկ,
Նըստան 'ի մարգ, յուռոյն 'ի ստուեր դիւրաթաք։

Հարկանէին ջանիւ զանցնիւր ըղգործին ,
Բայց արտասուող երգոյն ձայնք հընչէին ։
Ի վեր վազեալ անդէն ճապուկըն կապիկ ,
«Կացէ՛ք, ասէ , զո՛ւր՝ մրցակիցք իմ՛, ճըգնիք·
Ի՞բր իցէ մարթ նուագաց մերոց գոլ դաշնակ ,
Մինչ խառն 'ի խուռըն մեք նըստիմք այսդունակ·
Դու արջ եղբայր, նի՛ստ ,քո թըմբկաւդ ընդ այժմ,
Փողարն իշակ թո՛ղ բազմեսցի 'ի ձախմէ·
Նա նոխազըն նըստայց հանդէպ ատամնօր,
Հապա նըւագս առեալ հարցուք նորանոր։»
Փոփոխեցան տեղիք, այլ ոչ եղանակք·
«Ո՛չ այդպէս ո՛չ , էշն անդ գոչեաց, բարեկամք·
Գեղօնս ընտիրս թէ կամիք գեղգեղել
Հարկ ըստ կարգի աւագութեան է բազմել։»
Օուր անսացին իշոյն խրատու եւ յարեան.
Դարձեալ ազմուկ, դարձեալ շըփոթ խառնաձայն։
Անդ ուռենւոյն յանկարծ 'ի յոստ էջ սոխակ.
Սոքա անդէն բարձեալ առ նա աղաղակ,
«Ողջամբ եկիր, խօսնակդ, արա՛ մեզ շընորհ,
Դիր կարգ 'ի մեզ , զի նուագքս իցեն դաշնաւոր ,
Նա ահա վինք առ մեզ եւ տիկ եւ թըմբուկ ,
Միայն ասա՛ թէ մեք զիա՛րդ բազմեսցուք ։» —
«Առ յօրինել , ասէ, նըւագ գեղեցիկ,
Ճարտարութիւն խընդրի եւ կիրթ լըսելիք·
Իսկ դուք եղբարք որպէս զխարդ եւ նըստջիք ,
Ո՛չ լինիջիք երբէք ճարտար երգեցիկք ։

ԲԱՌՔ ԳՈՐԾԱՌՆԱԿԱՆՔ·

УПОТРЕБИТЕЛЬНЫЯ СЛОВА.

(* Աստղանիշ բառք 'ի նորումս են մտեալ 'ի լեզու մեր։)

Կրօն. *Религія.*

Աստուած, Богъ.

Ամենասուրբ Երրորդութիւն, Пресвятая Троица.

Հայր Աստուած, Богъ Отецъ.

Յիսուս Քրիստոս, Іисусъ Христосъ.

Հոգի սուրբ, Св. Духъ.

Ամենասուրբ Կոյս, Пресвятая Дѣва.

Հրեշտակ, Ангелъ.

Մարտիրոս, Мученикъ.

Առաքեալ, Апостолъ.

Ծնունդն, Рождество.

Յայտնութիւն, Богоявленіе.

Տեառն ընդ առաջ, Срѣтеніе Господне.

Աւետումն, Благовѣщеніе.

Զատիկ, день Пасхи.

Համբարձումն, Вознесеніе.

Հոգեգալուստ, Духовъ день.

Վերափոխումն, Успѣніе.

արքայութիւն, царство небесное.

դրախտ, рай.

դժոխք, адъ.

սատանայ, дьяволъ.

եկեղեցի, церковь.

կրօն, религія.

հաւատ, вѣра.

քրիստոնէութիւն, христіанство.

քրիստոնեայ, христіанинъ.

ուղղափառ, православный.

Հերետիկոս, Հերձուածող, еретикъ, раскольникъ.

կռապաշտ, язычникъ, идолопоклонникъ.
կուռք, идолъ, кумиръ.
Աստուածաշունչ, Библія.
Աւետարան, Евангеліе.
աղօթք, молитва.
քարոզ, проповѣдь.
խորան, алтарь.
բեմ, *ամբիոն*, амвонъ, каѳедра.
մատուռ, часовня.
խաչ, крестъ.

Աշխարհ. *Міръ.*

Տիեզերք, вселенная.
աշխարհ, міръ, свѣтъ.
երկինք, небо.
աստղ, звѣзда.
մոլորակ, планета.
արեգակն, солнце.
լուսին, луна, мѣсяцъ.
գիսաւոր, комета (*պոչով աստղ*).
ծով, море.
հող, земля (прахъ).
երկիր, земля (страна).
խորշ ծովու, заливъ.
նեղուց ծովու, проливъ.
կղզի, островъ.
լիճ, *ծովակ*, озеро.
գետ, рѣка.
ջուր, вода.
հուր, огонь.
օդ, воздухъ.
ամպ, облако.
թուխպ, туча.
հողմ, вѣтеръ.
անձրեւ, дождь.
կարկուտ, градъ.
սառոյց, лёдъ.
ձիւն, снѣгъ.
մէգ, туманъ.
ցօղ, роса.
ջերմութիւն, теплота.
ցուրտ, холодъ.
որոտումն, громъ.
կայծակն, молнія.
փայլակն, сіяніе.

Հրահալելիք, *Металлы.*

Ոսկի, золото.
արծաթ, серебро.
* լնոսկի, платина.
պղինձ, мѣдь (красная).
արոյր, мѣдь (жёлтая).
անագ, олово.
սնդիկ, ртуть.
թիթեղն, жесть.
կապար, свинецъ.
պողպատ, булатъ, сталь.
երկաթ, желѣзо.
ժանգ, ржавчина.
ծծումբ, сѣра.
կաւիճ, мѣлъ.
սպիտակաղեղ, бѣлилы.
քար, камень.
գայլախազ, кремень.
կիճ, մարմարիոն, мраморъ.
որձաքար, гранитъ.
փորձաքար, пробирный камень.

Ժամանակ. *Время.*

Դար, вѣкъ, столѣтіе.
ամ, տարի, годъ, лѣто.
եղանակ, время года, сезонъ.
գարուն, весна.
ամառն, лѣто.
աշուն, осень.
ձմեռն, зима.
ամիս, мѣсяцъ.
յունուար, январь.
փետրուար, февраль.
մարտ, мартъ.
ապրիլ, апрѣль.
մայիս, май.
յունիս, іюнь.
յուլիս, іюль.
օգոստոս, августъ.
սեպտեմբեր, сентябрь.
հոկտեմբեր, октябрь.
նոյեմբեր, ноябрь.
դեկտեմբեր, декабрь.
շաբաթ, եօթնեակ, недѣля.
կիւրակէ, воскресеніе.
երկշաբաթի, понедѣльникъ.
երեքշաբաթի, вторникъ.
չորեքշաբաթի, среда.
հինգշաբաթի, четвергъ.
ուրբաթ, пятница.
շաբաթ, суббота.

ժամ, часъ.
վայրկեան, *րոպէ*, минута.
արշալոյս, *այգ*, утренняя заря.
ծագումն արեւու, восходъ солнца.
առաւօտ, утро.
միջօրէ, полдень.
երեկն, вчера.
երեկոյ, вечеръ.
մտանելն արեւու, закатъ.
կէս գիշեր, полночь.
նոր տարի, *կաղանդ*, новый годъ.
բարեկենդան, масляница.
աղուհացք, *մեծ պահք*, великій постъ.

Մարդ. *Человѣкъ.*

Այր, мужъ, мужчина.
կին, жена, женщина.
երեխայ, *մանուկ*, дитя, младенецъ.
տղայ, мальчикъ.
աղջիկ, дѣвочка.
երիտասարդ, юноша.
ծեր, *ծերունի*, старикъ, старецъ.
պառաւ, старуха.
տղայութիւն, дѣтство.
երիտասարդութիւն, юношество.
ծերութիւն, старость.
զառամութիւն, дряхлость.
կեանք, жизнь.
առողջութիւն, здоровье.
մարմին, тѣло.
կաշի, кожа.
ոսկր, кость.
ծուծ, мозгъ въ костяхъ.
երակ, жила.
գանգ, черепъ.
ուղեղ, мозгъ.
երես, лицо.
դէմք, ликъ.
ճակատ, лобъ.
ակն, *աչք*, глаза.
յօնք, брови.
արտեւանունք, рѣсницы.
բիբ, зрачокъ.
քիթ, носъ.
ունչք, ноздри.
այտ, *թուրծ*, щека.

քունք, виски.
ականջ, ухо.
բերան, ротъ.
շուրթն, уста, губы.
ատամն, зубъ.
լինդր, десна.
լեզու, языкъ.
կզակ, подбородокъ.
մօրուս, борода.
ընչացք, усы.
վիզ, *պարանոց*, шея.
փող, горло.
կոկորդ, глотка.
ուս, плечо.
բազուկ, рука (вся).
ձեռն, рука.
արմուկն, локоть.
բուռն, кулакъ, горсть.
մատն, палецъ.
բութ, большой палецъ.

եղունգն, ноготь.
կուրծք, *լանջք*, грудь.
գիրկ, обьятіе.
ծոց, пазуха.
սիրտ, сердце.
թուք, слюна.
շնչառութիւն, дыханіе.
լեարդ, печень.
թոք, легкое.
փայծաղն, селезёнка.
ստամոքս, желудокъ.
քամակ, спина.
իրան, талія.
աղդր, *զիստ*, бедро.
ծունր, колѣно.
սրունք, голень.
ոտք, нога.
ներբան, подошва.
կրունկ, *կոճ*, пята.

Ազգականութիւն *Родство.*

Ընտանիք, *գերդաստան*, семейство.
Հայր, отецъ.
մայր, мать.
այր, *ամուսին*, мужъ, супругъ.
կին, *կողակից*, жена, супруга.

փեսայ, зять, женихъ.
հարս, невѣста.
ծնօղք, родители.
զաւակ, дитя, (чадо).
որդի, *ուստր*, сынъ.
դուստր, дочь.

եղբայր, братъ.
քոյր, сестра.
նախածին, *անդրանիկ*, первенецъ.
երէց, старшій.
կրտսեր, младшій.
աներ, свекоръ.
սկեսուր, свекровь.
հօրու, вотчимъ.
մօրու, мачиха.
զոքանչ, теща.
տագր, деверъ.
տալ, заловка.
քենի, свояченица.
հաւ, *պապ*, дѣдъ.
նախահայր, праотецъ.
նախահաւ, прадѣдъ.
հանի, бабушка.
թոռն, внукъ.
հօրեղբայր, *մօրեղբայր*, дядя.
հօրաքոյր, *մօրաքոյր*, тетка.
եղբօրորդի, *քեռորդի*, племянникъ.
քեռաղջիկ, *դուստր եղբօր*, племянница.
կնքահայր, крестный отецъ.
կնքամայր, крестная мать.
այրի, вдова.
որբ, сирота.

Գիտութիւն եւ ուսումն. *Науки и познанія.*

Գիրք, *մատեան*, книга.
թուղթ, бумага.
գրիչ, перо.
զմելին, перочинный ножичикъ.
մատիտ, карандашъ.
քանոն, линейка.
կարկին, циркуль.
կաղամար, чернильница.
թանաք, чернила.
աւազաման, песочница.
աւազ, песокъ.
* *տողաշար*, транспарантъ.
թերթ, листъ (бумаги).
* *տետր*, тетрадь.
պրակ, десть.
* *քարագրիչ*, грифель.
* *հաշուետախտակ*, аспидная доска.
սպունգ, губка.
կնքամոմ, сургучъ.
կնիք, печать.
ձեռագիր, рукопись, почеркъ.

ստորագրութիւն, подпись.
երեսագիր, հասցէ, адресъ.
գիր, գրութիւն, писаніе.
նամակ, письмо.
ոտանաւոր, стихи.
արձակ բան, проза.
թարգմանութիւն, переводъ.

Տուն. *Домъ.*

Դուռն, дверь.
աղխ, փականք, замо́къ.
պարզունակ, засовъ.
բանալի, փակարան, ключь.
նիգ, задвижка
սանդուղք, лѣстница.
աստիճան, ступень.
դստիկոն, ярусъ, этажъ.
սրահ, крыльцо.
* սեղանատուն, столовая.
խուց, покой, комната.
նախասենեակ, передняя.
ննջարան, спальня.
պատուհան, окошка.
վանդակ, рѣшетка.
ապակի, стекло.
փեղկ, ставня.
պատ, որմ, стѣна.
յատակ, полъ, дно.
առաստաղ, ցու, потолокъ.
հնոց, печь.
խոհանոց, кухня.
մառան, кладовая.
վերնայարկ, чердакъ.
տանիք, կտուր, кровля.
գոմ, ախոռ, хлѣвъ, конюшня.
ջրհոր, колодезь.
սառնարան, ледникъ.
գինետուն, погребъ.
արտաքնոց, отхожее мѣсто.

Կահ, կարասիք. *Утварь.*

Օթոց, коверъ.
սեղան, столъ.
գրասեղան, бюро, письменный столъ.
գզրոց, выдвижной ящикъ.
աթոռ, стулъ.
* բազկաթոռ, кресло,
պահարան, шкафъ.

Հայելի, зеркало.

գրքակալ, пюпитръ.

անկողին, постеля.

վերմակ, одѣяло.

բարձ, подушка.

* *երեսնաբարձ*, изголовье.

պաստառակալ, *սաւան*, простыня.

վարագոյր, занавѣсъ.

բազմոց, софа.

Ճրագ, свѣчка.

պատրոյգ, фитиль.

մոմ, восковая свѣчка.

աշտանակ, подсвѣчникъ.

յարդարիչ, щипцы.

Թքանոց, плевальница.

կուժ, *սափոր*, кружка.

արկղ, *սնդուկ*, сундукъ, ящикъ.

անօթ, *աման*, сосудъ, посуда.

սպաս սեղանոյ, столовый приборъ.

ծածկոց, *սփռոց*, скатерть.

երեսսրբիչ, полотенцо.

անձեռոցիկ, салфетка.

դանակ, ножъ, ножикъ.

պատառաքաղ, вилка.

դգալ, ложка.

սկաւառակ, *սինակ*, блюдо.

սկուտեղ, *ափսեայ*, тарелка.

շիշ, бутылка.

աղաման, солонка.

քացախաման, уксусница.

պղպեղաման, перечница.

սան, *կաթսայ*, котелъ.

պոյտն, горшокъ.

շերեփ, чумичка.

բահ, заступъ.

ունելիք, щипцы.

աւել, вѣникъ.

դոյլ, ведро́.

սակառ, корзинка.

կողով, лукошко.

պարզուտ, *քամոց*, цѣдилка.

խարբալ, рѣшето.

մաղ, сито.

* *սրՃաման*, кофейникъ.

շաքարաման, сахарница.

* *ատրուշակ*, самоваръ (*ինքնաեռ*).

բաժակ, чаша, стаканъ.

Թաս, чашка.

փայտ, дрова.

ածուխ, уголь.

աճիւն, *մոխիր*, пепелъ, зола.

հրահանք, огниво.

* *լուցափայտ*, сѣрникъ.

Ուտելիք և ըմպելիք. *Кушанье и напитки.*

Նախաճաշիկ, завтракъ.
ճաշ, обѣдъ.
խորտիկ, закуска.
ընթրիք, ужинъ.
կերակուր, кушанье.
հիւրոյք, угощенье.
խնջոյք, пиръ.
հաց, хлѣбъ.
մսաջուր, бульонъ (նահնի):
թան, супъ.
միս, мясо.
— եզան, говядина (կովի միս).
ոչխարենի, баранина.
խոզենի, свинина.
պախ, вареная говядина.
համեմ, приправа.
ձուադեղ, яичница.
երշիկ, колбаса.
խճուղ, сосиски.
ապուխտ, ветчина.
ձկնկիթ, икра.
պղակուտր, пирогъ.
բոկեղ, крендель.
մարի, курица.
էրէ, дичь.
խորոված, жаркое.
կաթն, молоко.
մածուն, кислое молоко.
աղցան, салатъ.
փաղկիտ, клецки.
քաղցրաւենի, варенье.
պանիր, сыръ.
ձու, яйцо.
սեր, сливки.
կոգի, коровье или русское масло.
կարագ, чухонское или сливочное масло.
ըմպելի, напитокъ.
ջուր, вода.
գինի, вино.
գարեջուր, пиво.
քաղցու, մեղրաջուր, мёдъ.
թէյ, чай.
ցքի, օղի, водка.
պաղպաղակ, мороженое.

Համեմունք եւ բանջարեղէնք. *Приправа и зелень.*

Պղպեղ, перецъ.
աղ, соль.
շաքար, сахаръ.
ձէթ, деревянное масло.
քացախ, уксусъ.
լիմոն, կիտրոն, лимонъ.
կինամոն, корица.
մեխակ, гвоздика.
կապար, каперсы.
սխտոր, чеснокъ.
սոխ, лукъ.
շահասպրամ, ռեհան, василекъ.
խնկունի, розмарина.
քրքում, шафранъ.
դափնի, лавра.
անանուխ, мята.
նեխուր, сельдерея.
ծնեբեկ, спаржа.
փրփրեմ, портулакъ.
Թրթնջուկ, щавель.

եղերդ, цикорей.
պրաս, порей.
գետնախնձոր, картофель.
սմբուկ, демьянка (բատրիջան).
ստեպղին, морковь.
շողգամ, рѣпа.
ճակնդեղ, свекла.
բողկ, рѣдька.
կաղամբ, капуста.
սունկ, грыбъ.
կանկար, артишокъ.
շոմին, шпинатъ.
դդում, тыква.
հազար, латукъ.
վարունգ, огурецъ.
ոսպ, чечевица.
սիսեռն, горохъ.
բակլայ, русскіе бобы.
լոբի, бобы.

Պտուղք. *Плоды.*

Տանձ, дуля, груша.
խնձոր, яблоко.
ծիրան, абрикосъ.

դեղձ, персики.
սալոր, слива.
կեռաս, вишня.

բալ, черешня.
չամիչ, изюмъ.
խաղող, виноградъ.
սերկեւիլ, айва.
* սինախնձոր, апельсинъ.
նուռն, гранатъ.
թուզ, фига, винная ягода.
նուշ, миндаль.
շագանակ, каштанъ.
ընկուզ, грецкій орѣхъ.

արմաւ, финикъ. (խուրմա).
թութ, шелковица.
հաղարջ, смородина.
մոր, малина.
ելակ, земляника.
զղեար, чашка (плодъ).
սին, рябина.
ալոճ, азероловый плодъ.
սեխ, дыня.
* արքայախնձոր, ананасъ.

Ծառք եւ ծաղիկք. — *Деревья и цвѣты.*

Թուփ, кустъ.
ոստ, отпрыскъ.
ճիւղ, вѣтвь.
արմատ, корень.
բուն, пень.
տերեւ, листъ.
կեղեւ, кора.
խնձորենի, яблоня
տանձենի, груша
սալորենի, слива } дерево.
դեղձի, персиковое
ընկուզի, орѣховое
մայր, сосна.
եղեւին, ель.
կակղի, липа.
փեկոն, букъ.

ուռի, ива.
կնձնի, вязь.
թանթրուենի, бузина.
կաղամախի, тополь.
կաղնի, дубъ.
խոզկաղին, желудь.
ծաղիկ, цвѣтокъ.
վարդ, роза.
շահոքրամ, гвоздика.
կակաչ, тюльпанъ.
շուշան, лилія.
յակինթ, гіацинтъ.
շահպրակ, левкой.
մանուշակ, фіалка.
արեւածաղիկ, подсолнечникъ.

Եկեղեցական եւ աշխարհական աստիճանք.
Духовные и свѣтскіе чины.

Պատրիարք, Патріархъ.
արքեպիսկոպոս, архіепископъ
եպիսկոպոս, епископъ.
պապ, папа.
աբբայ, аббатъ.
ժողովրդապետ, приходскій священникъ.
քահանայ, священникъ.
սարկաւագ, архидіаконъ.
տիրացու, діаконъ.
ժամկոչ, звонарь.
ծուխ, приходъ.
կայսր, императоръ.
թագաւոր, король.
արքայ, царь.
արքիդուքս, эрцъ-герцогъ.
իշխան, князь.
դուքս, герцогъ.
կոմս, графъ.
սեպուհ, баронъ.
ասպետ, рыцарь, кавалеръ.
դեսպան, посланникъ.
նախարար, министръ.
խորհրդական տերութեան, статскій совѣтникъ.
արքունի սենեկապետ, камергеръ.
պալատական, придворный.
ատենադպիր, канцлеръ.
նախագահ, предсѣдатель, президентъ.
խորհրդական, совѣтникъ.
դատաւոր, судья.
փաստաբան, адвокатъ.
հիւպատոս, *բդեաշխ*, консулъ.
զօրագլուխ, генералъ.
սպարապետ, генералиссимусъ.
մարաջախտ, маршалъ.
ծովապետ, адмиралъ.
նաւապետ, капитанъ (корабля).
տեղակալ, лейтенантъ.
գնդապետ, полковникъ.
պետ, *գլուխ*, маіоръ.
հարիւրապետ, капитанъ.

Արուեստք. *Ремесло.*

Դեղագործ, аптекарь.
սափրիչ, цырульникъ.
հացագործ, булочникъ, хлѣбникъ.

մսավաճառ, мясникъ.
պանդոկապետ, трактирщикъ.
հիւսն, столяръ.
վիրաբոյժ, хирургъ.
մոմագործ, свѣчникъ.
գրաշար, наборщикъ.
շաքարագործ, *անուշարար*, кондиторъ.
կօշկակար, сапожникъ.
յարկիչ, кровельщикъ.
բեռնակիր, дрягиль.
ատամնաբոյժ, зубной врачь, дантистъ.
մաքսաւոր, пошлинникъ.
ժամագործ, часовщикъ.
տպագիր, печатчикъ.
տպարանապետ, типографщикъ
պարտիզպան, садовникъ.
ակնավաճառ, ювелиръ, бриллiантщикъ.
գրավաճառ, книгопродавецъ.
որմնաշէն, каменьщикъ.
պայտար, коновалъ.
նաւաստի, матросъ.
բժիշկ, лекарь.
ատաղձագործ, плотникъ.
խանութպան, лавочникъ.
աղօրեպան, мельникъ.
երաժիշտ, музыкантъ.
ակնաբոյժ, окулистъ.
ոսկերիչ, золотыхъ дѣлъ мастеръ.
ձկնորս, рыболовъ.
պատկերահան, портретистъ.
մուշտակագործ, скорнякъ.
բրուտ, горшечникъ.
կազմարար, переплетчикъ.
հնակարկատ, чеботарь.
քանդակագործ, скульпторъ.
դարբին, кузнецъ.
դերձակ, портной.
քարահատ, каменьщикъ.
խաղախորդ, кожевникъ.
ներկարար, красильщикъ.
ոստայնանկ ткачь.
տակառագործ, бочаръ.
այգեպան, виноградарь.
ապակեգործ стекольщикъ.

Սպասաւորք. *Служители.*

Դպիր, секретарь.
տնտես, экономъ, дворецкій.
խոհարար, поваръ.
զինակիր, оруженосецъ.

ձիադարման, конюхъ.

կառավար, кучеръ.

սուրհանդակ, скороходецъ, почтальонъ.

ծառայ, слуга.

աղախին, служанка.

սենեկապետ, камердинеръ.

Ախտք եւ պակասութիւնք մարմնոյ.

Болѣзни и тѣлесныя недостатки.

Հսկայ, великанъ.

գաճաճ, *թզուկ*, карликъ.

խեղ, изуродованный.

սապատող, горбатый.

միականի, кривый.

շիլ, косый.

կոյր слѣпой.

կաղ, хромой.

խուլ, глухой

մունջ, *համր*, нѣмый.

թոթով, заика,

քնաշրջիկ, лунатикъ.

խէթ, *կշտացաւութիւն*, колика.

շնչարգելութիւն, одышка.

հարբուխ, насморкъ.

հազ, кашель.

ծաղիկ, *տապաստ*, оспа.

պատուաստ, прививка.

վարդածոյ, корь.

խոյլ, золотуха.

խաղաւարտ, гнойный прыщь.

քաղցկեղ, ракъ.

տենդ, лихорадка.

օձիկ, рожа.

դալուկն, желтуха.

ծիւրախտ, чахотка, сухотка.

կողախիթ, плерезія.

ջրգողութիւն, водянка.

կաթուած, *անդամալուծութիւն*, ударъ, параличъ.

բորոտութիւն, проказа.

որքին, лишай.

գոնջութիւն, парша.

յօդուածացաւ, подагра.

ժանտախտ, чума, моръ.

ախտ, *հիւանդութիւն*, болѣзнь.

առողջութիւն, здоровье.

ապաքինութիւն, выздоравливаніе.

մաղձացաւ, холера.

մահ, смерть.

Զգեստ. Одежда.

Մուշտակ, шуба.
Թեզանիք, рукава.
օձիք, воротникъ.
աստառ, подкладка.
գրպան, карманъ.
կոճակ, աղխ, пуговица.
օղակ, петлица.
վարտիք, штаны, панталоны.
անդրավարտիք, подштанники.
ձգափոկ, подтяжки.
*քնազգեստ, шлафрокъ, халатъ
կեղծամ, парикъ.
գլխարկ, шапка.
փողկապ, галстухъ.
սանտր, гребенка.
ձեռնոց, перчатки.
ժամացոյց, часы.
գինդ, серьги.
մանեակ, ожерелье.
ապարանջան, браслеты.
մատանի, перстень.
գուլպայ, զանկապան, чулки.
կօշիկ, сапоги.
հողաթափ, туфли.
մուճակ, մաշիկ, башмаки.
կտաւիք, бѣлье.
շապիկ, рубашка, сорочка.
թաշկինակ, платокъ.
գաւազան, трость, посохъ.
ակնոց, очки.
քսակ, кошелекъ.
հովանոցակ, зонтикъ.
խոզանակ, щетка.
Թոյր, вакса.

Զէնք եւ գործիք. Орудія и оружія.

Թուր, сабля.
սուր, мечь.
դաշոյն, кинжалъ.
պատեան, ножны.
տէգ, копье.
աղեղն, лукъ.
նետ, стрѣла.
կապարճ, колчанъ.
զրահ, кирасы, латы.
վահան, ասպար, щитъ.
սաղաւարտ, каска, шлемъ.
վառօդ, порохъ.
գնդակ, пуля, ядро.
ատրճանակ, пистолетъ.

թնդանօթ, пушка, орудіе.
ռմբէն, мортира.
ռումբ, бомба.
ռմբակ, граната.
փամփուշտ, ракета.
բահ, заступъ.
թի, лопата.
տրմուխ, грабли.
տափան, катокъ.
երկժանի, вилы.
հնձան, жомъ.
մանգաղ, коса.
գերանդի, серпъ.
յօտոց, садовый ножъ.
ցնցուղ, лейка.
մուրճ, молотокъ.
սայլակ, тачка.
ձագար, воронка.
կացին, տապար, топоръ.
սղոց, пила.
խարտոց, подпилокъ.
շաղափ, буравъ.
քերիչ, терка.
աքցան, клещи.
մազխիլ, щипчики.
ածելի, бритва.
յեսան, оселокъ.

Հաւք եւ թռչունք. *Птицы.*

փետուր, пухъ.
թեւ, крыло.
ագի, хвостъ.
ճիրան, когти.
կտուց, клювъ.
կատարք, гребень.
ձու, яйце.
թուխս, насѣдка.
թառ, насѣсть.
տեղափոխութիւն, перелетъ.
փետրափոխութիւն, линяніе.
հաւ, птица (большая).
թռչուն, птица (маленькая), пташка.
մարի, курица.
աքաղաղ, пѣтухъ.
վառեակ, цыпленокъ.
բադ, утка.
սագ, гусь.
հնդիկ հաւ, индѣйка.
եգիպտահաւ, цыцарка.
ագռաւ, ворона.
արջնագռաւ, грачь.
ճայեկ, галка.

ճլոռ, воробей·
ծիծեռն, ласточка·
կարմրակատար, щегленокъ·
դեղձանիկ, чижикъ.
աղաւնի, голубь·
սոխակ, соловей·
կտցար, куликъ·
կաքաւ, куропатка·
կռունկն, журавль·
արագիլ, аистъ·
փասիան, фазанъ·
մեղրածուծ, медососъ·
թռչնաճանճ, птица—муха, колибри·
դրախտապան, райская птица·
կարապ, лебедь·
թութակ, попугай·
բազէ, соколъ·
անգղ, коршунъ·
ուրուր, ястребъ·
հաւալուսն, пеликанъ·
յոպոպ, удодъ·
կկու, кукушка·
արծիւ, орелъ·

Կաթնասուն անասունք (չորքոտանիք)·

Млекопитающія животныя (четвероногія).

Մորթ, шкура·
բուրդ, шерсть·
աղուամաղ, пухъ, пушокъ·
բաշ, грива·
ձար, конскій волосъ·
կճղակ, սմբակ, копыто·
մագիլ, когти·
եղջիւր, рогъ·
ժանիք, клыки·
կնճիթ, хоботъ·
թաթ, лапа·
առիւծ, левъ·
վագր, тигръ·
ինձ, леопардъ·
յովազ, барсъ·
փիղ, слонъ·
ռնգեղջիւր, носорогъ·
գայլ, волкъ·
աղուէս, лисица·
բորենի, гіена·
շնագայլ, шакалъ·
ճագար, кроликъ·
նապաստակ, заяцъ·
մուկն, мышь·
կատու, кошка·
շուն, собака·

սռնէօ, бѣлка.
խլուրդ, кротъ.
ուղտ, верблюдъ.
կով, корова.
եզն, волъ.
ցուլ, быкъ.
հորթ, теленокъ.
ոչխար, баранъ.
մաքի, овца.
խոյ, овенъ.
գառն, ягненокъ.
այծ, коза.
նոխազ, козелъ.
ուլ, козленокъ.
էշ, оселъ.
ջորի, лошакъ, мулъ.
ձի, երիվար, лошадь.
քուռակ, жеребенокъ.
այծեամն, серна.
վիթ, газель.
գոմէշ, буйволъ.
եղջերու, олень.
եղն, лань.
անալութ, жирафъ.
կապիկ, обезьяна.
արջ, медвѣдь.
ոզնի, ежъ.
ջղջիկ летучая мышь.

Երկակենցաղք եւ միջատք. *Земноводныя и насѣкомыя.*

Օձ, змѣя.
գորտ, лягушка.
կրիայ, черепаха.
մողէս, ящерица.
կոկորդիլոս, крокодилъ.
ճանճ, муха.
մեղու, пчела.
մժեղն, комаръ.
*սպանաճանճ, шпанская муха.
բզէզ, жукъ.
ծղրիդ, сверчокъ.
մարախ, саранча.
խարագուլ, кузнечикъ.

Աղիւսակ բազմապատկութեան

կամ

Պիւթագորեան։

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
6	12	18	24	30	36	42	48	54	60
7	14	21	28	35	42	49	56	63	70
8	16	24	32	40	48	56	64	72	80
9	18	27	36	45	54	63	72	81	90
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100

ՎԵՐՋ։

Գաղափարք

ՎԱՅԵԼՉԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ձեռագիր

ա բ գ դ ե զ է ը թ ժ ի լ խ ծ կ հ ձ ղ ճ մ յ ն

շ ո չ պ · ջ ռ ս վ տ ր ց ւ փ ք օ ֆ

[illegible]

[illegible]

ա բ գ դ ե զ է ը թ ժ ի լ խ ծ կ հ ձ ղ ճ մ

յ ն շ ո չ պ ջ ռ ս վ տ ր ց ւ փ ք օ ֆ

Փառք Աստուծոյ [illegible] և փառք թագաւորի [illegible]

[illegible]

Շղագիր

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Գինն է 30 կոպէկ արծաթ։